

MIS OOTAB EES,
KUI PUUDEGA
LAPSEST SAAB
TÄISEALINE?

KAS
EESTI SPAAD
POLE KUULNUD
PUUETEGA
INIMESTEST?

KUIDAS AIDATA
ERITI RASKE AJU-
KAHJUSTUSEGA
INIMESI?

JAANUAR 2013

PUUTE PUNKTID

SÖLTUMATU AJAKIRI, MIS VÕITLEB ERIVAJADUSTEGA INIMESTE ÕIGUSTE EEST

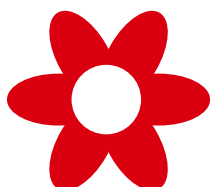
KÕIK EESTI PUUETEGA INIMESED, NENDE LÄHEDASED JA
NENDEGA TEGELEVAD SPETSIALISTID – ÜHINEGE!

NR 14

FOTO: HEIKO KRUUSI

OLLA
LIHTSALT
INIMENE...

PÕLETAVAD TEEMASID JÄRGMISES NUMBRIS:

KAS **LOGOPEEDIDE KADUMINE** LASTEAIAST ON RIIGILE RAHALINE VÕIT?
MILLEGA RISKIB RIIK, KUI JÄTAB **ÜLIRASKES SEISUS** PERED PIISAVA ABITA?
KAS PUUDEGA PERELIHKMEGA TASUB MINNA **VÄLISMAALE REISIMA?**

NAD LIHTSALT EI TEA VEEL

Detsembrikuu oli mõnes mõttes murranguline. Puuetega inimeste temaatikat, täpsemalt omaste-hooldajate olukorda arutati Toompeal riigikogu suures saalis tähtsa riikliku küsimusena. Istungi järel märkis mitu saadikut, et nii elulist arutelu pole selles saalis juba ammu peetud. Paljud tulid ja ütlesid, et toimunu oli silmiavav. Et nad said teada asju, mida nad tõesti ei teadnud. Neil puudus isiklikkus elus kokkupuutepunkt ning keegi polnud varem neid asju lahti seletanud.

Kui helistasin läbi Eesti ujulaid ja spaasid (loe lk 3–5), uurimaks nende valmisolekut pakkuda võrdseid võimalusi puuetega inimestele, läks mu mõte taas riigikogulaste oeldule. Ka enamik spaade administraatoreid ei olnud mõelnud sellele, et mõned inimesed ei saa enda riietamise ja pesemise- ga ise hakkama ning vajavad võimalust tulla veekeskusse abistajaga, kes ei pruugi olla samast soost. Ja et see veel ei tähenda, et tegemist oleks lamajate haigetega, kes ei peakski iialgi ujulasse tükkima.

Samas olid peaaegu kõik spaade töötajad väga abivalmid ja kohe nõus sobivaid võimalusi otsima. Paljud tunnistasid, et selliseid külastajaid pole varem käinud ja nad tõesti pole iialgi sellise mure peale mõelnud.

Siin ongi väga tähtis sõnum. Me ise peame ennast nähtavaks teema, olema julgemad ja avatumad, uurima, küsima ja selgitama. Isegi kui keegi meid solvab või mõnikord rumalalt reageerib, ei pruugi tal olla halbu kavatsusi. Teeme ise kõik, et inimesed saaksid näidata meile oma parimat poolt. Aga ainuüksi sellele loota ei saa – vahel tuleb meil ka näpuga näidata ja nõuda.

Tiina Kangro
PEATOIMETAJA

EESTISSE TULEKS LUUA AJUKESKUS

Meditiin suudab järjest enam raske ajukahjustuse saanud inimesi elule tagasi võita. Ent mis saab edasi? Aktiivravi lõpeb, ka haigekassa tasustataval hooldusravil on ajaline piir. Pärast seda tuleb perekonnal halvatud, mittekontaktne, mähkmetes, sageli sonditoidul, pidevat aspireerimist ja jälgimist vajav patsient koju tuua. Kellelgi pereliikmetest tuleb töölt kõrvale jääda. Kuidas tuleb toime inimese, kellest on üleöö saanud omaksehoolidaja? Kes ei tea midagi lamaja haige põetamisest, kel pole aimugi, missugust abi võiks talle pakkuda sotsiaalhoolekanne jne?

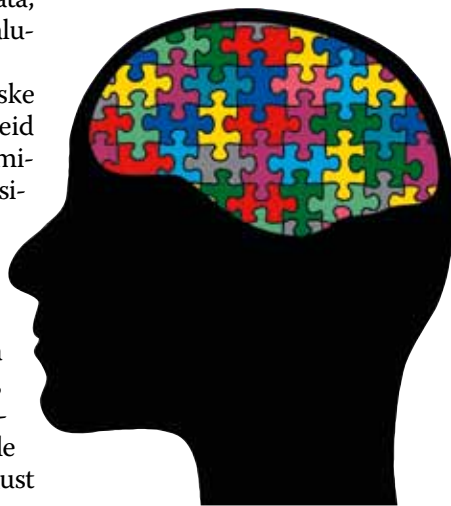
Tavapäraselt alustavad meie omaksehoolidajad terahaaval teadmiste kogumist tuttavate, interneti ja sealt edasi saatusekaaslaste kaudu. Selline „maailma avastamine“ on aga juhuslik ja lünklik. Abi ja toetus jääb sageli õigel ajal saamata, ajukahjustusega inimese võimalused taastuda vähenevad veelgi.

Kas poleks õige aeg luua raske ajukahjustusega inimeste ja neid hooldavate pereliikmete abistamiseks nõustamis- või kompetentsikeskus, kuhu oleks koondatud erinevate erialade spetsialistid: teemaga kursis olev neuroloog, taastus- ja kõneravispetsialist, hooldus-põetus- ja toitumisenõustaja, psühholoog, mõni tõeline sotsiaaltööspsialist jt. Oleks koht, kuhu ja kellele vajadusel kas või helistada ja kust

küsida, saamata traditsioonilist vastust „ei tea, meie sellega ei tegele“. Kuna probleem on nii keeruline ja selliseid patsiente pole siiski massiliselt, ei tunne selle üksikasju ei perearst ega omavalitsuse sotsiaaltöötaja. Ei ole õnnestunud mõistlikke nõuandeid hankida ka veel ühestki rehabilitatsiooniasutusest.

Taoline keskus peaks ühtlasi võtma enda kanda raske ajukahjustusega inimeste abistamise süsteemi loomise Eestis. Kas keegi üldse teab, kui palju selliseid inimesi kodudes on?

See ei saa ju nii jääda, et vegetatiivses seisus jm ülirasked patsiendid visatakse lihtsalt perede kätte, jumala hoolde. Meie, omaksehoolidajad, saaksime keskuse loomisele nõuga kaasa aidata, aga meie ükski seda ellu kutsuda ei saa. Kas riigil on siin seisukoht? **Ellen ja Arvo**

PUUTEPUNKTID

VÄLJAANDJA
MTÜ PUUTEPUNKTID
FAEHLMANNI 12,
10125 TALLINN
TEL 628 4405
E-POST INFO@VEDUR.EE
WWW.VEDUR.EE

© OÜ HARIDUSMEEDIA 2013
PEATOIMETAJA TIINA KANGRO
TOIMETAJAD ANNE LILL,
KAIDOR KAHAR
KEELETÖIMETAJA KAJA TÜRK
TRÜKIARV 10 000
TELLIMINE WWW.VEDUR.EE

VEEKESKUSTESSE ON VAJA PUUETEGA INIMESTELE SOBIVAID RIIETUSRUUME

EESTI UJULAIK JA SPAASID LÄBI HELISTADES SELGUS, ET MITTE ÜHESKI NEIST POLE OLEMAS SPETSIAAL- SEID RIIETUS- JA PESEMIS- RUUME, KUS VASTASSOOST TUGIISIK SAAKS ABISTADA PUUDEGA INIMEST VÕI KUS VÄIKESTE LASTEGA PEREKOND VÕIKS OMAETTE TOIMETADA.

Kuigi lihtsa internetotsinguga võib leida paljudes riikides kehtivaid ujulate, spaade ja spordisaidide juhendmaterjale, kus kirjeldatakse ka riietusruumidele esitatavaid nõudeid, pole uhkemategi Eesti veekeskuste rajamisel millegipärast neist eeskuju võetud.

Meil lähtutakse ikka sellest, et inimesi on vaid kahte sorti – mehed ja naised –, kelle jaoks on eraldi riietusruumid. Mõnel pool on riietusruum ka ühine, kuid duširuumid, mille kaudu ujulasse pääseb, on ikka lahus. Ühites garderoobides on riide vahetamiseks boksid, kuid need on mõeldud ühele inimesele ja kahekesi sinna askeldama ei mahu, rääkimata siis sellisest abivahendist nagu ratastool.

EI SAA KOOS MINNA

Nii tekibki kohe probleem, kui ema tahab võtta ujulasse kaasa oma täiskasvanud puudega poja, kes riietumise ja pesemise juures abi vajab. Või kui poeg soovib viia veekeskusse eaka ema, kellel on mäluhäired ja kes üksinda võib kõrvalruumides kaduma minna või end vigastada. Rääkimata abikaasadest, kellest üks näiteks insuldi järel liikumispääringuga, kuigi veeprõtseduurid on tema

tervise taastumise juures suureks abiks.

Just niisuguse teema tõstas hiljuti 19-aastase liitpuudega autistist poja ema „Puutepunkti“ Facebooki-lehel. Ta oli püüdnud kodukoha veekeskusega juba pikka aega läbi rääkida, kuid tulutult. Samas soovitatakse poisile ujumist ka rehaplaanis. Kust siis nüüd see meessoost tugiisik võtta? Ja kas oleks mõtet ujumas käimist abilise palkamisega kallimaks ajada? Kas autist võõra saatjaga üldse lepikski?

TULEB ROHKEM KÜSIDA

Selgus, et sama mure on väga paljudel. Mõned emad kurtsid, et isegi kui ujulas on neile vastu tulnud ja mõnd eraldi ruumi pakutud, võib järgmisel korral olla tööline administraator, kes hoopis pahandab ja nad ukse pealt tagasi saadab. Paljud tunnistasid, et seepärast nad ujumas ei käigi.

Facebookis teema tõstatanud ema oli siiski nii pealehakkaja, et pöördus lahenduse leidmiseks oma linna tervishoiuosakonda. Lõpuks tegigi Tartu Aura väikekohenduse ja nüüd on „enam-vähem“ variant sellisteks juhtudeks seal olemas.

Järgmiselt kahelt leheküljelt võite aga lugeda, kui võrd on teemaga kursis ülejäänud suuremad veekeskused üle Eesti ja mida on neil pakkuda. Omalt poolt julgustame aga kõiki teid ujulatega, aga ka muude avalike asutustega suhtlema ja võrdseid võimalusi nõudma. Mida rohkem me seda küsimust tõstatame, seda rohkem tuleb ka häid lahendusi. Uskuge mind, nad ei pruugi seda teha paha pärast – nad lihtsalt ei tea, mida me vajame! **Tiina Kangro**

TEEME ÄRA!

„Puutepunkt“ plaanib pöörduda Eesti Spa Liidu poole ning teha ettepaneku luua kõikidesse avalikesse veekeskustesse puuetega inimeste ja perede jaoks sobivad riietumis- ja pesemisruumid.

Järgmises numbris anname teile teada, kuidas ettepanek vastu võetakse. Kodulehele www.vedur.ee/puutepunkt riputame aga asjast huvitatute jaoks Sport Englandi Suurbritannia veekeskustele koostatud disaininõuded (2011), milles on kirjeldatud mõistlikke riietumis- ja pesuruumide planeerimise lahendusi.

ENAMIKUL SPAADEL ON HEA TAHE AIDATA, KUID PUUDUVAD SPETSIAALSED LAHENDUSED

Helistasime jaanuari teisel nädalal läbi Eesti suuremad veekeskused, et uurida, millist võimalust nad pakuksid emale ja täiskasvanud liitpuudega pojale, kes tahavad koos ujuma tulla. Esimese hooga me ei öelnud, et oleme Puutepunktist, sest tahtsime teada, kuidas vastatakse täiesti tavalisele helistajale.

Tulemus oli jahmatav selle poolest, et 18 ujulast vaid kolmel-neljal oli pakkuda läbimõeldud variant. Kõigest ühel spaal oli spetsiaalselt kohendatud ruumilahendus.

Positiivne üllatus oli see, et administraatorid olid ülekaalukalt väga abivalmid ja asusid probleemile kohe lahendusi otsima. See näitab, et tulevik on heledam, erivajadustega inimestel tuleb vaid aktiivsem olla, rohkem suhelda ja selgitada, mitte eemale hoida ega oma vajadusi häbeneda. Küsija suu peale ei lööda ning tegelikult on enamik asutusi täis head tahet võimalusi leida ja aidata.

Vaid viiest veekeskusest vastati, et niisugust võimalust ei ole. Kõige armutuma äraütlemise saime aga asutusest, mis on pika ajalooga, suur ja kuulus rehabilitatsiooniteenuse osutaja. Vaat nii kõnekad on vahel pisikesed eksperimendid.

Tiina Kangro

Kalev Spa (Tallinn)

Mure on administraatorile tuttav ja ta selgitab, et omaette riietusruumi võimalus on täiesti olemas – selleks saab kasutada trennis käijate ruume, soovitatavalt aga sel ajal, kui treeninggrupp parasjagu ei ole. Ta palub helistada, et koos graafikust sobiv aeg leida. Administraator julgustab, et võimalus leitakse kindlasti.

Tel 649 3370

Viimsi Spa (Viimsi)

Teema on administraatorile tuttav, viimati käisid sellised külalastjad seal umbes kolm kuud tagasi. Välja pakutakse võimalus kasutada privaatsauna ruume (ilma et juurde maksma peaks), kui see on vaba. Ta palub ette helistada ja aeg kooskõlastada.

Tel 606 1100

Nõmme ujula (Tallinn)

Administraator palub ette helistada või uurida kodulehel olevast treeningute tunniplaanist selliseid kellaaegu, kus saab kasutada treeninggruppide riietusruumi. Enamasti on need hommikused ajad, aga ta selgitab, et küllap leiab ka muid sobivaid aegu.

Tel 677 7600

Aura Keskus (Tartu)

Administraator pakub kohe välja naiste ja meeste riietusruumide vahel asuva invaruumi, kus on tualett ja kuhu hiljuti ehitati juurde duširuum. Mure on vaid selles, et pestult ja ujumisriietes peaks klient olema võimeline sealt läbi meeste riietusruumi ise ujulasse minema. Vajadusel saab mõni ujula meestöötaja teda juhatada, selles tuleks aga kassas piletit ostes kokku leppida. Teine võimalus on riietuda ja pesta invaruumis ning siseneda ujulasse läbi Limpa basseini ukse. Sellise võimaluse jaoks tuleb aga keskust tulekust kindlasti telefonikõnega ette teavitada.

Tel 730 0280

Aqva Hotel & Spa (Rakvere)

Administraator vastab, et majas niisugust võimalust ei ole ning seda ei ole keegi kunagi varem ka küsinud.

Meresuu Spa (Narva-Jõesuu)

Administraator ei oska esimese hooga vastata ja palub aega, et asja ülemustega arutada. Kui ta tagasi helistab, on ta vastus kahjuks äraütlev: veekeskusse saab selline klient tulla vaid samast soost saatjaga.

Grand Rose Spa (Kuressaare)

Administraator kuulab soovi ära ja on väga osavõtlik, kuid kahjuks pole tal häid uudiseid. Nende maja on väike, privaatsauna ega muid lisaruume pole, ainsad riietusruumid on naistele ja meestele eraldi.

Laulasmaa Spa (Laulasmaa)

Administraator on väga sõbralik, hakkab kiiresti kaasa mõtlema ja kuigi eraldi riietusruumi pakkuda ei ole, lubab, et omaette riietumise ja pesemise võimalus leitakse kindlasti, palutakse vaid ette helistada ja tuleku aeg kokku leppida.

Tel 687 0830

Keila Tervisekeskus (Keila)

Väga sõbralik administraator kinnitab, et võimalus leitakse igal juhul, olgu selleks siis privaatsauna ruumid või mõni muu lahendus, mis kellaaegast sõltuvalt parasjagu olemas – seepärast oleks hea ette helistada.

Tel 673 7637

Pühajärve Spa & Puhkekeskus (Pühajärve)

Administraator on väga koostöövalmis ja pakub välja võimaluse kasutada väikesel lisatasu eest ujula lähedal asuvat numbrituba, kus riietuda ja pesta, et juba hommikumantlis otse ujulasse minna. Ta palub ette helistada.

Tel 766 5500

Kubija Hotell-loodusspaa (Võru)

Administraator vastab, et igal juhul saab asja korraldada, on vaja vaid ette helistada, et saaks sobiva ruumi ette valmistada.

Tel 786 6000

Fra Mare Thalasso Spa (Haapsalu)

Administraator jääb esimese hooga mõttesse ja ütleb, et seda varem küsitud ei ole. Ta mõtleb hetke ja arwab siis, et kõige parem oleks ilmselt erasauna riietusruum, mida saaks kasutada anda tasuta, kui ruum on vaba. Selleks aga tuleks kindlasti ette helistada ja kokku leppida.

Tel 472 4612

Sanatoorium Laine (Haapsalu)

Administraator vastab esimese hooga, et niisugust võimalust majas kahjuks ei ole, siis aga lubab konsulteerida üldadministratsiooniga. Sealt mõeldakse hea meelega kaasa ja selgub, et võimaluse siiski leiaks, kui otsida sobiv kellaaeg, soovitatavalt hommikupoolikul. Palutakse ette helistada ja uurida.

Tel 472 4414

Tervise Paradiis (Pärnu)

Administraator palub võtta ühendust kliendihaldur Marisega, kes osutub väga abivalmiks ja hakkab kohe kaasa mõtlema. Päril head võimalust tal pakkuda siiski ei ole, aga kompromissina näeks ta aeroobika riietusruumi kasutamise võimalust, kui selleks kokku leppida mõlemale poolele sobiv kellaaeg. Ta arwab, et pisut lihtsam oleks ehk võimalust leida samas süsteemis tegutsuva Tervise sanatooriumi ruumides. Ta palub ette helistada.

Tel 445 1665 (Maris)

Georg Ots Spa (Kuressaare)

Administraator ütleb, et eraldi olemise võimalust nende majas ei ole. Siis aga jääb mõttesse ja pakub, et vahest siiski saaks anda kasutada privaatsauna ruume, kui see on vaba. Ta ütleb, et puuetega inimesi käib nende juures ujumas küll, aga nad tulevad enamasti organiseeritult ja gruppina ning saavad siiski endaga ise hakkama.

Tel 455 0000

Toila Spa (Toila)

Administraator lubab, et igal juhul leitakse sobiv võimalus. Ta palub ette helistada.

Tel 334 2910

Mihkel tunneb end väga õnnelikuna pere suvistel autoreisidel Euroopasse. Seal ei vaata keegi viltu, kõikjale pääseb ligi ja elukondlikud asjad laabuvad iseenesest. FOTO: ERAKOGU

SÜÜTALASTEPÄEVAL SÜNDINUD: MIS SAAB MIHKLIST?

MIHKEL TIIT ON VIJANDI POISS. DETSEMBRI LÖPUS SAI MIHKEL 20-AASTASEKS. VIIMASED KÜMME AASTAT ON SÜGAVA LIITPUUDEGA NOORMEHE ELU KULGENUD NII, ET IGA ARGIPÄEVA HOMMIKUL SÕIDAB TA INVABUSSIGA PEREKODUSSE (ENDINE VIJANDI LASTEABIKESKUS) KOOLI JA ÕHTUL, KUI TA VANEMAD ON TÖÖPÄEVA LÕPETANUD, SAABUB KA MIHKEL INVABUSSIGA KOJU.

Põhikooli lõpetas Mihkel juba kaks aastat tagasi, kevadel saavad

tema jaoks läbi ka kaks seadusega lubatud lisa-aastat. Mis saab edasi? „Ei tea, ühtki normaalset varianti ei olegi,” ütleb Mihkli ema Helje Tiit. „Puuetega lastele on Eestis töepoolest juba üsna palju ja üsna häid võimalusi. Aga lapseiga on ju vaid üks osa inimese elust. Kui lapsest on saanud täiskasvanu, on paljudel senistel võimalustel kriips peal, sealt edasi ootab ees vaid põhjatu tühjus. Ainus seadus, mis meil täie hooga ja hinnaalandusteta töötab, on perekonnaseadus. See käsib, et töövõimetut järeltulijat peavad ülal pidama tema vanemad. Surmani.”

„Ja kõige troostitum on asja juures

see, et kui puudega lapsel on kõrval veel täies elujõus ja hakkamist täis noor isa-ema, siis mitukümmend aastat ränka vaeva kulutab ka nemad läbi. Suur vaimne ja füüsiline pinge on nad läbi purenud,” lisab ta.

HAPNIKUPUUDUS

Mihkel sündis 1992. aasta 28. detsembril, süütalastepäeval. Kaks kuud enne õiget aega, vaid pooleteisekilosena. Alles keisrilõikel selgus, et beebi kõrval oli emme kõhus kogukas kasvaja. Last ei saadud kohe kätte, tekkis hapnikupuudus ja ülejäänud on juba selle tagajärg. „Abikaasa oli ühes haiglas, vastsün-

dinud poeg teises. Alguses ei antud kummalegi elulootust. Mina nägin Mihklit esimesena ja kui teda mulle lastehaiglas näidati, kohtasin seal juhuslikult üht arsti, oma kunagist trennikaaslast. Küsisin talt, mis variandid Mihkli puhul üldse kõne alla tulevad. Vastus kõlas, et ainult kaks varianti ongi: halb ja väga halb. Väga halb tähendanuks seda, et oleksime pojast ilma jäänud. Meid toetasid meie vanemad ja me otsustasime võidelda,” meenutab oma ainsa lapse sünnilugu Mihkli isa Tõnis Tiit.

„Minu võitlusvaim löi lõkkele pärast seda, kui üks nooruke arst-teadlane viiekuust Mihklit hinnates küsis, kas me ikka teame, et see laps ei hakka iialgi millestki aru saama, ta ei suuda end iialgi ise liigutada, ta jääb voodisse lamama ning temast ei tule mitte midagi. Ma olin niigi kuu- de kaupa nutta ulgunud, end hinge- tuks muretsenud, ja selline hinnang löi muidugi jalad alt,” jätkab Helje. „Aga kaua sa ikka nutad, kui su laps on abituis seisus! Enamik arste leidis siiski, et kõik teed on lahti ja laps areneb sedavõrd, kuivõrd terved närvi- rakud hävinud rakkude funktsioone üle võtavad. Mis saab, näitab aeg. Võtsin end kokku ja otsustasin, et ei anna alla, asun võitlusse! Ka mu enda tervis oli juba hakanud suurele masendusele alla jääma.”

MOBILISEERUMINE

Helje ja Tõnis tegid poja tervenemiseks kõik, mis suutsid. Ametliku taastusravile osteti oma rahast teine sama palju juurde. Pere elas Järvamaal. Aastaid sõitis Helje neli korda nädalas Mihkliga Tartusse ravile. Ikka nii, et hommikul kõigepealt õpetajatöö koolis ja kui tunnid läbi, siis poiss autosse ja sadakonna

kilomeetri kaugusele ravile. Hilis- õhtul sama teekond vastupidises suunas. Kui Mihklil täitus 10 aastat, mõistsid vanemad, et laps vajab siiski kompleksset arendamist: taastusravile lisaks eriopet, omaeliste- ga suhtlemist, huvitegevusi. Järva- maal polnud see võimalik. Helje ja Tõnis müüsid maha oma imeilusa, põliste tammede all asuva maama- ja ja asusid elama sinna kus Mihklile vajalik käe-jala juures – Viljandisse. „Lasteabikeskuse tööga oleme väga rahul. Ei kujuta ette, et midagi veel paremat saaks olla. Lastega tegele- takse kõikides valdkondades: arenda- takse vaimu, mootorikat, viiakse läbi mitmekülgset füsioteraapiat, isegi grossing ja ratsutamine käib asja juurde. Seal töötavad erakord- sed inimesed,” ei ole Mihkli vane- mad kiitusega kitsid.

„Muidugi pidasime Viljandisse kolides silmas ka Mihkli kaugemat tulevikku. Kohe linna külje all asub ju Karula kodu, juba toona planeeri- ti õige meie kodu lähedale uut tüüpi peremajade ehitamist puuetega ini- mestele. Mõtlesime, et kui Mihkel koolieast välja kasvab, ongi tal siin- samas olemas ka järgmised võima- lused... Kahjuks aga on nüüd selgu- nud, et nii see siiski ei ole,” lisab Helje pärast pikka pausi.

VAAT SULLE SÄH!

Helje räägib, et Karula kodu jär- jekorda pani ta Mihkli kohe, kui poiss oli saanud 18-aastaseks. Eks esialgu tundus muidugi mõte oma laps kodust ära anda vastuvõeta- matu. Aga asju vaeti pere keskel ja ka Mihkli endaga pikalt ning ühi- selt otsustati, et see on siiski parim variant kogu pere jaoks. Peale- gi, Karula asub Mihkli päris kodust vaid vieminutilise autosõidu kaugu-

“AINUS SEADUS, MIS MEIL TÄIE HOOGA JA HINNAALANDUSTETA TÖÖTAB, ON PEREKONNASEADUS. SEE KÄSIB, ET TÖÖVÕIMETUT JÄRELTULIJAT PEAVAD ÜLAL PIDAMA TEMA VANEMAD. SURMANI.

“MIHKEL ISE, KES JU KÕIKE MÕISTAB, KANNATAB SAMUTI JA TUNNEB END VANEMATE MURES SÜÜDI.

sel. Kui vaja, võivad vanemad poja iga hetk koju külla tuua. Või kui osaval küpsetajal Heljel tuleb mõnel õhtul tahtmine pirukategu ahju tor- gata, saab sooje pirukaid vaevata ka Mihklile nosida viia. Suvekuudeks, puhkuste ajaks oleks Mihkel nagu- nii koju toodud, suvised autoreisid mööda Euroopa riike on perele juba traditsiooniks saanud.

„Meie elu ei oleks Mihkli Karulas- se asumise järel mitte katki lõigatud, vaid see jätkuks üsna endist viisi, ainult pisut muutunud kujul,” räägib Helje. „Nüüd aga saime juhtumikor- raldajalt teada, et Mihkli järjekorra- number on 20–30 vahel ja millal vaba koht temani jõuab, teab üksnes jumal taevas. Võib-olla viie, võib-olla kümne, võib-olla viieteistkü- mne aasta pärast. Sest ainus põhjus, miks mõni praegune asukas Karu- last ära peaks minema, ongi paraku see, mis taevaste vägede korraldada. Aga Karulas elavad ju noored ini- mesed, sealse endise koolkodu kas- vandikud,” ütleb ta.

„Ka need pidulikud uute erihool- dekodude avamised, mida aeg-ajalt telerist näeme, ei tähenda ju tege- likult seda, et hoolduskohti juurde tuleb, nagu mõni asjatundmatu aja- kirjanik vahel lehes kirjutab. Lihtsalt seniste, vanaks jäänud hooldekodu- de inimesed kolitakse parematesse oludesse. See kõik on ju kiiduväärt, aga miks ei mõelda nende puuetega noorte peale, kes elavad oma päris- kodus ja kelle vanemate jaoks hakkab üles ütlemata?” laiutab naine käsi.

Veel üks asi, mille mõttest Mihkli vanemad kuidagi aru ei saa, on eri- hoolekandekohtade viimine üld- järjekorra peale. Kui näiteks Karu- las kunagi vabanebki koht, mil- le Mihkel võiks saada, pakutakse

seada ju ikka kõigepealt üldjärjekorra esimesele. See tähendab inimesele, kes võib olla pärit Haapsalust või Narvast ja kes suure hädaga siis ehk võtabki selle vaba koha Karulas vastu. Samas, ehk on ka Mihkli vanemad ühel päeval olukorras, kus tulebki vastu võtta esimene vabanev erihoolduskoht näiteks Saaremaal või Sillamäel. „See oleks katastroof,” ohkab Helje, „kohtuksime sel juhul Mihkliga ehk paar korda aastas, nii kaugele ei ole ju võimalik kogu aeg sõita. Nii tervis, aeg kui ka raha tulevad siin mängu.”

„Ja seda me küll ette ei kujuta, et Mihkel kaoks meie elust jäätult,” lisab ta.

Helje ja Tõnise meelest oleks loomulik, et Viljandi Perekodus suureks sirgunud noored läheksid edasi just riburada pidi kolme kilomeetri kaugusel asuvasse Karula kodusse. Nii nagu nad Perekodust välja kasvavad ja nagu nende vanemad väsivad. Noored tunnevad üksteist, nende vanemad on sõbrunenud, sel moel kulgeks valutult ka üleminek ühest asutusest teise. Muide, Perekodu ongi juba korraldanud oma maja noortele ja nende vanematele tutvumiskäike Karulasse, ikka selle mõttega, et just see koht võiks olla nende tulevane kodu. Miks siis seda takistada?

SÜÜTUNNE

Mihkli vanemad on suures mures. Mihkel ise, kes ju kõike mõistab, kannatab samuti ja tunneb end vanemate mures süüdi. Juba mõne kuu pärast seistaksegi silmitsi keerulise olukorraga. Mihkel saab Perekodu Jaagu lasteaias-algkoolis käia veel mai lõpuni. Heljel-Tõnisel algab puhkus alles jaanipäeval. Hästi, need mõned nädalad õnnestub ehk kuidagi korraldada – aga sügisest ongi noormees lindprii.

Mihkel aga ei saa kodu üksi hakkama, ta vajab kõrvalabi söömisel, riietumisel, pesemisel ja tualetis. Teda tuleb tõsta. Juba ammu enam ei unista vanemad Mihkli jalule saamisest. Kui saaks ta käedki veidi enam tahtele alluma, oleks noormehe elu sootuks iseseisvam. Ta

AUKLIK SÜSTEEM

Kui puudega noor saab 18-aastaseks, lõpevad paljud teenused päeva-pealt ära. Ei ole enam lapsehoiuteenust ega söidutoetust, iga-aastane 28-päevane taastusravi haigekassa kulul langeb 10 päeva peale, ka rehabilitatsiooniteenuses muutub palju.

Täiskasvanuks saamise järel ootavad puudega noort ka senises tuttavas rehabilitatsioonikeskuses ees ootamatused. Mihkel käis hiljuti Haapsalus taastusravis, kus aga temaga ei saanud enam tegeleda vana tuttav tohter, kes oli poissi ravinud alates 12. eluaastast. Sest nüüd on Mihkel ju täiskasvanu.

Noormees elas ühes toas vanade, elust tüdinud meestega, kelle põhiline omavaheline jututeema oli puudega inimese elu mõttetus ja efektiivsed enesetapuvõtted. Mihklist pole vaidlejat, küll on ta hea kuulaja. Ema sõnul oli Mihkel seekord Haapsalust naasnuna parajalt šokis.

Üks koduse hooldamise raskusi sõna otseses mõttes ongi täisealise liitpuudega mehe tõstmine. Tõstmata jätta aga ei saa.

KAADER SAATEST „PUUTEPUNKT”

saaks näiteks ise laualt soovitud toidupala võtta ja oma tahte järgi telekanalit vahetada. Või iseseisvalt arvutiga toimetada.

Kõige enam on edenenud Mihkli vaimne areng. Ega poisi vaimset potentsiaali osatud ju kaua aega õigesti hinnatagi, sest tal on tugev kõnetakistus ja seetõttu väga napid võimalused end väljendada. Selle, et Mihkel tegelikult isegi ingliskeelset teksti suudab lugeda, avastasid Helje ja Tõnis aastaid tagasi oma suureks üllatuseks üsna juhuslikult.

„Eks siis tuleb minul koju jääda ja Mihklist hooldama asuda,” ütleb poi-

si isa. „Mina ei ole staažikas pedagoog ja ma olen ka veidi ettevõtlikega tegelema, ehk saan ka sel juhul midagi Mihkli hooldamise kõrvalt teenida. Päris töölt ära ei saa jääda, maja ehitamise laenu tuleb maksta ja pension tuleb ka välja teenida,” arutleb ta.

„Aga eks selle variandi juurde kuulub siis ka see, et tuleb oma väarikus koju riulile jätta ja käsi pikal ringi joosta. Nii raske puudega inimese hooldamine on paratamatult kallis. Muidugi teine asi on veel – ega me ei suuda kodu pakkuda Mihklile sellist arendavat keskkonda, mis tal praegu Perekodus on. Või mis tal loodetavasti oleks teiste omaealiste hulgas Karulas,” vaeb Tõnis koju jäämise varianti koos selle plusside ja miinustega.

„Ja see on tegelikult suur probleem,” võtab Helje jutujärje üle, „sest ilma jätkuva arendamise, sihipära-

“ HÄSTI, NEED MÕNED NÄDALAD ENNE JAANIPÄEVA ÕNNESTUB EHK KUIDAGI KORRALDADA – AGA SÜGISEST ONGI NOORMEES LINDPRII.

Tänu perekonna hoolele ja poisiga seni tegelema spetsialistide pühendumisele on Mihklil lai silmaring ja temas on peidus palju infot. Kas see kõik üldse vääriskas, kui edasi ei tule mitte midagi? FOTO: ERAKOGU

se tegelemise ja uute impulssideta hakkab puudega inimese vaim teema kiiret vähikäiku. Kui Mihkel jääb lihtsalt koju istuma, on tema arendamiseks seni nähtud vaev suuresti maha visatud. Pealegi, Mihkel on harjunud elama aktiivset elu, agaralt suhtlema. Kui ta nüüd lihtsalt nurga istuma jääb, lisanduvad kõikidele praegustele hädadele kardetavasti ka psüühikahäired.”

MIS SAAB EDASI?

Muidugi on Helje ja Tõnis kurnud oma muret ka sotsiaalosalakonnas. Viljandis aga pole nii raske puudega ja eristmelises ratastoolis liikuvale inimesele päevahoiuvõimalust. Pakuti hooldajatoetust. Kõne alla tuli ka koduhooldaja, kes võiks olla noormehele abiks isegi kaheksa tundi päevas, kuni vanemad palgatööd teevad. Kas aga leidub praegu valdavalt eakate koduhooldusega tegelevate inimeste hulgas mõni, kes on valmis nii suure abivajadusega noort meest igapäevaselt hooldama hakkama? Pealegi, tööd tegevale inimesele kehtivad tervisekaitse eeskirjad, naisterahvast hooldus-

töötaja ei tohiks mehekasvu Mihklist tõstagi. Kes aga sel juhul noormeest terve pika päeva jooksul näiteks tualetti aitab?

Ja koduhooldaja lahendaks vaid ühe mure – et Helje ja Tõnis saavad päevasel ajal jätkata tööl käimist. Kui Mihkel aga hooldustöötaja valve all lihtsalt päeva „õhtusse” saadab, lasuks Heljel-Tõnisel öhtutundidel ja puhkepäevadel kohustus tasa teha kõik, mis pojalt päeval kodu nelja seinavahel saamata jäänud. Talle seltskonda, vaheldust, vaimset arendust ja koduväliselt elu pakkuda. Tema- ja võimelda, ujumas ja ratsutamas käia, teda massaaži viia. Ka homikused-õhtused ja öised hoolduse valvekorrakad jääksid neile edasi, kuid ... Helje ja Tõnis pole igavesti noored. Kui kaua nad vastu peaksid?

„Kõige hullem ongi see pidev tõstmine. Meil on küll tõstuk, aga kõiki tõstmisi sellega paratamatult ei tee. Keeruline on ka sellepärast, et Tõnisel on olnud mitu silmaoperatsiooni ja tal on väga kindel piir ees, mida ta tohib ja mida ei tohi teha. Minu käed peavad tõstmisele vastu veel üksnes tänu sellele, et meil on tuttav

kirurg, tänu temale olen saanud järjest süstikuure. Seljast parem ärme räägigi. Muidugi, me püüame raske- mad tõstmised alati kahekesi teha, kui vähegi õnnestub. Aga ei saa jätta ütlema, et see pidev mahv mõjub paratamatult ka meie vaimule. See lakkamatu vaimne ja füüsiline pinge ikka räsib korralikult,” tunnistab Helje.

TUNDMATU „LIIK”

Veel üks variant, mis Eesti riigis olemas on, aga mille peale Mihkli vanemad kindlasti ei lähe, on paigutada Mihkel mõnda tasulisse erahooldekodusse. „Inimkaubandus,” muigab selle peale Helje, „kuumaks on 700–900 eurot, me saame kahepeale kokku nii palju palka. Teiseks, ma ei kujuta ette Mihklist vanadekodus, muldvanade lamajate taatidega ühes rivis. Me ei ole pisaraid, muret ja vaeva näinud selle nimel, et ühel päeval Mihkel lihtsalt kuhugi lamama jätta. Me oleme 20 aastat tegelema arendamisega, viinud teda maailma, et tema silmaring avarduks, püüdnud igati tema füüsilist seisundit parandada, me tööpoolest pole seda teinud selleks, et ta lihtsalt kuskil lamaks. Miks meie riik ei mõtle selle peale, et ka täisikä jõudnud puudega inimene vajab tegelemist, arendamist, suhtlemist – inimväärset elu, kõike seda, mille osaliseks ta on saanud enne oma 18. sünnipäeva?”

„Tööpoolest, Eesti riigiga samas vanuses puudega noor inimene on justkui olematu „liik” meie praeguses Eesti vabariigis. Ja kui kogu tema eest hoolitsemine ja temaga tegelemine täienisti pere õlgadele lükatakse, siis näib, et see on karistus meie sugustele selle „kiiksu” eest, mis meil puudega lapse sündides tekkis. Et me võtame ta koju ja hakkame tema nimel võitlema,” ütleb Tõnis.

„Isegi seda varianti pole täiskasvanuks saanud puudega poja või tütre emal-isal mis väikeste laste peredel – et kohtu teel oma vanemlikud õigused riigile ära anda,” lisab ta mõrult naeratades. Tõnis Tiit tunnistab, et ei suuda mõista meie hoolekande korralduse loogikat. **Anne Lill**

STANDARDREGLITE LISA RÄÄGIB NEIST, KES KIPUVAD KAHE SILMA VAHELE JÄÄMA

EELMISES AJAKIRJAS TUTVUSTASIME ÜLEMAAILMSEID PUUETEGA INIMESTELE VÕRDSETE VÕIMALUSTE LOOMISE STANDARDREGLID. NEED REGLID VÕTTIS ÜRO VASTU 1993. AASTAL JA SAJAD RIIGID ÜLE KOGU MAAILMA, SEALHULGAS EESTI, HAKKASID NEIST SOTSIAALPOLIITIKAT KUJUNDADES LÄHTUMA. OMETI ILMNES, ET MÕNED SIHTGRUPID OLID JÄÄNUD REEGLITE VAATEVÄLJAST EEMALE.

Kuigi standardreeglid olid valminud paljude riikide aastaid kestnud ühistöö tulemusena, ilmnes puuetega inimeste ja nende perekondade elus üha uusi kitsaskohi, mis jäid lahenduseta, kuigi reeglid olid üsnagi põhjalikud. Maailm ju muutub pidevalt ning nii selguski, et on asju, mida reegleid koostades ei osatud veel arvestada ega näha.

Näiteks ei olnud toona veel nii palju inimesi, kelle mureks on psüühilised erivajadused, autismispektri häired jne. Ka elasid raskemate puuetega inimesed varem põhiliselt institutsioonides ja alles 1990. aastatel hakkasid nad massiliselt välja, tavaühiskonda tulema.

Ka meditsiin polnud mitukümmend aastat tagasi veel nii võimas, polnud info- ja kommunikatsioonitehnoloogiad, tänapäevasel kõrgtasemel abivahendeid, mis võivad nüüd aidata omaaegses mõttes lootusetult rasketel invaliididel liikuda, õppida ja töötada. Kõigest sellest lähtudes oli vahepeal päevakajaliseks muutunud ka see, et sõna „invaliid” (tõlkes „kõlbmatu”) tuleb asendada paremaga (meil siis „puuetega inimene”, „erivajadustega inimene”), mis näitaks, et küsimus pole niivõrd puuetes kui just selles, kuidas ühiskond, elukeskkond ja inimene ise sellise olukorraga kohaneb ja igapäevaelu ümber korraldab.

Näiteks on ju lindudega võrreldes kõik inimesed invaliidid – meil pole tiibu ja me ei suuda lennata. See-eest me aga kõnnime ja isegi jookseme. Et rutem edasi pääseda, kasutame ratastel veerevaid masinaid ja teadlaste konstruktorite töö viljana oleme appi võtnud isegi lindudest osavamad lennukid.

Seega vajasid standardreeglid täiendamist. Nii sündiski 2004. aasta kevadeks reeglitele lisadokument, mis sai pealkirjaks „Kuidas jõuda nendeni, keda ei märgata”.

Tiina Kangro

KUIDAS JÕUDA NENDENI, KEDA EI MÄRGATA

LISADOKUMENDIS RÄÄGITAKSE LAHTI 15 ALATEEMAT. REFEREERIME NEID SIIN KOKKUVÖTLIKULT.

ELATUSTASE

On selgeks saanud, et nii vaestes kui ka rikastes ühiskondades toimib puute ja vaesuse vahel

Puuetega lapsi abistades ei tohi kunagi unustada nende peresid. See on olnud üks meie seniseid suurimaid möödalaske.

FOTO: HEIKO KRUIST

samasugune kaksipidine seos: puude teke toob kaasa vaesusse langeamise ohu (kulude tõus, tegutsemispiirangud, sõltuvus teistest, töölt eemalejäämine), aga samas soodustab vaesuses elamine puute teket ja süvenemist.

Seepärast on riigi kohus jälgida, et puuetega inimesed ja nende perekonnad saaksid piisavat tuge selleks, et nad ei langeks allapoole oma riigi normaalset elatustaset. Toetustega samaväärselt tuleb selleks tagada puuetega inimestele võrdne juurdepääs haridusele, tervishoiule ja tööturule, et nad saaksid võrdsete ühiskonnaliikmetena end ka ise „päästa”.

ELUTINGIMUSED JA TERVISEKAITSE

Riik peab tagama puuetega inimestele võimaluse elada tavapärasel moel kogukonnas, koos oma perega, kasupere juures või kui tegu on täiskasvanud inimestega, siis sobivates, vastavalt kohandatud ja vajadusel tugiteenustega toetatud gruppikorteris vms.

Tuleb teha selgitustööd, et ühiskond võtaks puuetega inimesed enda hulka vastu. Peresid tuleb aidata eluaseme kohandamise juures, et vähendada puudest tulenevaid takistusi ja tõsta puudega inimese iseseisvat toimetulekut. Tuleb võtta suund institutsioonide sulgemisele, kui aga mõnede puuetega inimeste jaoks on otstarbekas jätkata elamist hooldusasutuses, peab seal tagama neile privaatsuse ja mõistliku eraelu, tuttavatega suhtlemise ja külaliste vastuvõtmise võimaluse, õiguse omada asju jne.

Puudega inimestele tuleb tagada ja teha kättesaadavaks kõik vajalikud tervishoiuteenused, mis toetavad terviseseisundit ja toimetulekut.

KRIISID JA ERIOLUKORRAD

Tüüpiliselt kipuvad puuetega inimeste vajadused ununema või varju jääma kriisiolukordades, kui arvatakse, et ennekõike tuleb abistada hätta sattunud tavakodanikke ja alles siis suuremate abivajadustega

puuetega inimesi. Kuna aga puuetega inimesed muutuvad sellistes olukordades veel haavatavamateks, tuleb nende spetsiaalse abistamisega arvestada juba abi planeerides.

OSAVÖTT JA LIGIPÄÄS

Standardreegleid kokku pannes osati ligipääsetavuse poolelt pöörata tähelepanu vaid kahele aspektile: füüsilisele ligipääsule (kaldteed, invaliftid) ja teabe kättesaadavusele (kohandatud veebilehed, audiomaterjalid jne). Nüüd lisatakse kolmas kategooria: sotsiaalne ligipääs. See tähendab eelkõige ühiskonna põhimõtetist arusaama, et puuetega inimesed võivad käia kõikjal ja osaleda kõiges: veekeskuses ja teatris, huvikoolis ja tööl, restoranis, tantsupeol ja loodusmatkal. Neid ei tohi halvustada ja nende erivajadustega peavad teised oskama arvestada. Eriti puudutab see arenguhäirete, psüühiliste probleemide ja nn nähtamatute puuetega inimesi, keda sageli ära ei osata tunda.

Selle jaoks on vaja teha palju selgitustööd, riiklikku planeerimist ja spetsiaalseid kokkulepeid.

INFO JA KOMMUNIKATSIOON

Riikidel tuleb seista hea selle eest, et uusimad info- ja kommunikatsioonitehnoloogiad tehtaks pidevalt kättesaadavaks ka puuetega inimestele. Mis tahes rajatisi, aga ka teenuseid luues ja hankides tuleb seada puuetega inimeste vajaduste arvestamine tähtsaks kohale juba konkurssitingimustes. Samas tuleks jätkata märgikeele kasutamist avalikus ruumis, tutvustades kurtidele, kõnetutele ja arenguhäiretega inimestele sobilikke märke laiemale avalikkusele. See on ühtlasi samm parema üksteisemõistmise poole.

TÖÖTAJATE KOOLITUS

Puuetega inimestele teenuseid osutavatel töökohtadel peaksid töötama vaid selleks tööks spetsiaalse ettevalmistusega spetsialistid. Kõikidele neile peaks olema nii standardreeglite kui ka selle lisadoku-

mendi sisu teada. Puuetega inimeste eluoluga peaksid kursis olema ka kõik üldelanikkonnale teenuseid osutavad spetsialistid, teiste seas meedikud, õpetajad ja sotsiaaltöötajad. Viimased peaksid olema kindlasti informeeritud ka ühiskonnas valitsevatest üldistest hoiakutest puuetega inimeste suhtes.

Puuetega inimestega seotud asutustes ja ettevõtetes tuleks tööle rakendada rohkem vastava erihariduse saanud puuetega inimesi.

PUUETEGA LASTE PERED

Paljudes ühiskondades peetakse puudega lapse sündi ikka veel häbi- asjaks või vanemate süüks ning see takistab abistamist ja tulemuslikku rehabiliteerimist kahel põhjusel: esiteks ei pööra riigid piisavat ja kompleksset tähelepanu probleemide varajasele märkamisele ja abistamisele, teiseks hoiavad vanemad puudega lapsi eemal normaalsest sotsiaalsest suhtlemisest.

Riigid peavad mõistma, et puuetega inimeste integratsioon ühiskonda algab just väikelapsest. Hiljem, kui probleemid on juba süvenenud ja kinnistunud, on neid raskem ja kulukam lahendada.

VÄÄRKOHTLEMINE

Uuringutes on selgunud, et puuetega inimesed, sealhulgas lapsed, kogevad keskmisest enam vägivalda ja väärkohtlemist avalikkuses, neile teenuseid osutavates asutustes ja kodus. Sageli on väärkohtlemist raske tuvastada, sest puudega inimene ei pruugi olla võimeline oma olukorda hindama ega endaga toimunud adekvaatselt rääkima.

Sellist olukorda saab muuta vaid teavitamise ja koolitamisega. Teemat tuleb selgitada sobival moel puuetega inimestele endile ning nendega töötavatele spetsialistidele. Tarvis on kohendada seadusi ning koolitada samas korrakaitseorganid ja õiguskaitsjaid, et nad oskaksid arenguhäirete, kõnepuute ja vaimupuuetega inimestega töötada, nendega suhelda ja neid mõista.

SOOLISED JA VANUSELISED ERISUSED

Puuetega inimestega töötades ja neile võrdseid võimalusi tagades tuleb jälgida, et võrdse kohtlemise osaliseks saaksid tüdrukud ja poisid, mehed ja naised, aga ka lapsed, täisealised ning eakad.

ARENDAHÄIRED JA PSÜÜHILISED ERIVAJADUSED

Arenguhäiretega ja psüühiliste erivajadustega inimesed on enamasti kõige haavatavamad olukorras, eriti arengumaades, aga ka postsotsialistlikes, muutuva majandusega riikides.

Klassikaliste liikumis-, vaimu- ja puuetega inimestega võrreldes kogevad arengu- ja psüühikahäiretega inimesed ning nende pered veelgi enam halvustavat suhtumist ja mittemõistmist. Neile jääb ka vajalik abi tihemini kättesaamatuks, sest abiandjad ei mõista piisavalt nende probleemide olemust, ei valda abistamise meetodeid ega planeeri vahendeid nende rehabilitatsiooniks ja toetamiseks.

Selle lisadokumendi koostamisel selgus, et nende inimeste probleemide ja vajaduste kirjeldamine oli ka standardreeglite algsest dokumendist välja jäänud. Seda põhjusel, et arenguhäireid ja psüühikaprobleeme on hakatud alles viimasel ajal

Üks uutest suurtest väljakutsetest on ka Eesti jaoks see, kuidas õppida lahendama arenguhäirete ja psüühiliste erivajadustega inimeste probleeme.

FOTO: HEIKO KRUISE

põhjalikumalt uurima ja mõistma, sedalaadi puute esinemissagedus ja nende märkamise oskus on suurel määral tõusnud just viimastel aastakümnetel.

Kindlasti vajavad arenguhäirete ja psüühiliste erivajadustega inimeste kõrval abi ja tuge nende perekonnad, kellele niisuguste erivajadustega pereliikmaga tegelemine on suur koormus. Kuigi sellised inimesed on sageli normintellektiga, võivad nad täiskasvanuna vajada toetatud elamist ja sobivate eritingimustega töökohti. Siia kuuluvad autismispektri häiretega inimesed, erinevatest põhjustest lähtuvate õpiraskustega, tähelepanu-, meele- ja suhtlemishäiretega inimesed jm.

Dokumendis rõhutatakse, et riigid peaksid kindlasti püüdlema selle poole, et vastavatel aladel kogutaks statistikat ja viidaks läbi uuringuid

ning abimeetmed oleksid spetsiifilised ja teaduspõhised.

NN NÄHTAMATUD PUUED

Üldsusele suunatud teavitusprogrammides on väga tähtis juhtida tähelepanu sellele, et on ka järjest rohkem selliste puuetega inimesi, kelle puue pole esmapilgul üldse märgatav. Just sellised võivad tihti peale olla arenguhäirete ja psüühiliste erivajadustega inimesed, raske krooniliste haigustega inimesed (epilepsia, diabeet jm), aga sageli ka näiteks kuulmispuudega inimesed jne.

Seepärast ei tohiks ehmuda ega halvustada, kui mõni täiesti tavalise väljanägemisega inimene äkitselt käitub kuidagi teistmoodi, kui see oleks tavaolukorras eeldatav, või kui inimene vajab midagi, milles juuresolijad saavad teda aidata.

SEITSE SOOVITUST RIIKIDELE

Lisadokumendi koostajad panid paberile ka seitse soovitusi, mida koostades lähtuti riikide tähelepanekutest standardreeglite kasutamise esimese 10 aasta jooksul, samuti mitmesugustest globaalsetest arengutest, mis olid vahepeal toimunud üldiste inimõiguste vallas:

Riigid peaksid seaduse tasandil sätestama kõik vajalikud meetmed, kaotamaks tõkkesid, mis segavad puuetega inimestel ühiskonnaelus osalemist.

Riigid peaksid kaaluma seadusandlikult normatiivide kehtestamist, mille alusel tagatakse puuetega inimestele kindlusi saada vajalikud abi-

vahendid või piisav hulk tugiisiku- või tõlketeenust, mis vastab nende ja nende hooldaja(te) vajadustele. (Mõningate puute korral ongi just tugiisik või tõlk see „abivahend“, kes annab puudega inimesele iseseisvuse ja võimaluse tegutseda – toim.)

Kõikide avaliku kasutusega hoonete ja rajatiste juures tuleks ligipääsetavuse nõudeid arvestada juba detailplaneeringute järgus.

Ligipääsetavuse tagamise nõudeid tuleks arvesse võtta ka ühistranspordi, elamuehituse ning info- ja kommunikatsiooniteenuste arengute planeerimise ajal.

Riigid peaksid tegema koostööd ja vahetama uuringutulemusi ning praktilisi kogemusi kõikides ligipääsetavusega seotud valdkondades.

Kui koostatakse perioodilisi raporteid komiteedele, kelle ülesandeks on riikide jaoks siduvate inimõigusi puudutavate dokumentide täitmise järelevalve, tuleks alati eraldi välja tuua ka erivajadustega inimeste olukorda puudutav info.

Enne mis tahes poliitiliste, programmiliste või seadusandlike otsuste tegemist, mille tulemused hakkavad mõjutama üldist elanikkonda, tuleks läbi viia analüüs nende otsuste mõju kohta puuetega inimeste elule.

POISS SAATIS ENDA EEST KOOLI ROBOTI

SEL AASTAL LISAME AJAKIRJA RUBRIIGI, KUS HAKKAME TOOMA TEIENI HÄID NÄITEID, KUIDAS TEADUSE JA TEHNOLOOGIA ARENG KOOS UUENDUSMEELSU- SE JA HEA TAHTEGA AITAVAD PUUETEGA INIMESTEL KORDA SAATA TEGUSID, MILLEST SENI ON FANTASEERINUD VAID ULMEKIRJANIKUD.

Möödunud aastal sai teoks kunagine julge fantaasia sellest, et koolis võib lapse asemel käia ka robot. USA-s New Yorgi osariigis elav seitsmeaastane Devon kannatab sünnist saati üllas allergia all. Koduseinte vahelt lahkumine võiks talle tähendada isegi elu ohtuseadmist, sest ta on allergiline pea kõige vastu, mis sisaldub toidus, õhus või mujal keskkonnas. Vaid kodus on kõik korraldatud poisi jaoks nii nagu ta tervis nõuab.

Kui lasteaiaprogrammi läbis Devon kodus ema juhendamisel, siis kooliea saabudes pakkus maakonna erihariduse osakond poisi perele välja uuendusliku idee hakata koduõppe asemel osalema igapäevases koolielus teleroboti kaudu. „Meile pakuti võimalust, et Devonist saaks esimene poiss USA-s, kes käib koolis ratastel sõitva kommunikatsiooniroboti VGo abil. Tema näeb ja kuuleb kodus ekraanilt kõike koolis toimuvat, saab suhelda kaasõpilaste ja õpetajatega ning pulti kasutades koolimajas ühest ruumist teise liikuda. Loomulikult otsustasime proovida,“ ütleb Devoni ema. Nüüd käibki Devon ligi kaheksa kilomeetri kaugusel asuvas piirkonna koolis roboti kujul.

Õpetaja kiidab katsetust igati õnnestunuks. Devon õppis kiiresti ära roboti juhtimise ja pääseb selle-

Devon koos klassikaaslastega vahetunnis. Allergikust poisi jaoks on 5000 dollarit maksev mobiilne robot ainus mõeldav viis olla kaasatud koolielu. Devoni ema Rene rõõmustab, et kool ei pea olukorda tülikaks, vaid näeb selles põnevat väljakutset.

FOTO: IO9.COM

ga peaaegu igale poole, välja arvatud spordisaali ja söökla. „Peatselt saame ka söögisaali parema WiFi-ühenduse ning siis võib Devon veta teiste lastega koos ka söögivahtunnid,“ rõõmustab klassijuhataja. Poiss ise tohib allergia tõttu süüa vaid spetsiaalseid toidusegusid, kuid koos teistega roboti kujul kohvikusse minna ja seal suhelda ei keela tal miski.

NAKKAV EESKUJU

„Devon ise on väga rõõmus laps ning klassikaaslased hindavad tema head huumorimeelt ja aktiivset eluhoiakut. Ta osaleb grupitöödes ja temas on hea annus liidrivaimu,“ kiidab õpetaja. Hommikuti seisab Devon sageli kooliuksele ja tervitab kõiki hea sõnaga.

Kuivõrd toimuv on kogu USA koolisüsteemi jaoks esimene sellist laadi eksperiment, rõõmustavad õpetajad selle üle, et teised lapsed on ratastel ja ekraanilt suhtleva Devoni hästi omaks võtnud. Nad ei ütle kunagi „see robot seal“ – robot ongi

nende jaoks lihast ja luust Devon. „Kui palusime neil kirjeldada, milline Devon on, siis nad vastasid, et sõbralik ja tark poiss,“ toob õpetaja näite.

„Kui Devon sügisel mõneks ajaks haiglasse sattus, joonistasid klassikaaslased talle lohutuseks pilte, ja Devonit kujutati ikka poisina, mitte robotina,“ lisab ta.

Eksperiment robotõpilasega on USA haridusringkonnas suure tähelepanu all ja kuuldavasti plaanib veel mitu osariiki sama võimalust kasutada hakata. See oleks asjakohane lahendus ajutiselt koolist eemal olevatele lastele ja Devoni-suguste raskete terviseprobleemidega õpilastele, kelle jaoks sel viisil koolis käimine ongi ainus mõeldav võimalus maailmaga suhelda. Seejuures palju parem võimalus, kui üksinda või koos emaga töövihikuid täita.

Samasugust robottehnoloogiat on juba hakatud kasutama ka teistes valdkondades: kaugtöös, juhtimises, hoolekandes ja mujal.

Refereeritud veebilehelt www.io9.com

Mida teha kui hooldataval on uriinipidamatus?

Pidamatus hooldamisel on väga oluline kasutada mähkmeid, mis on loodud spetsiaalselt uriini imamiseks. Pidamatus korral ei sobi tavalised hügieenisidemed, sest need ei ima uriini piisava kiirusega endasse ning tekivad lekked.

Uriinipidamatust liigitatakse uriini eritumise koguse järgi kergeks, keskmiseks ja raskeks pidamatus. Raske pidamatus korral kasutatakse erineva kuju, imavuse ja suurusega mähkmeid, mis tuleb valida vastavalt individuaalsetele vajadustele. Enamasti sobivad samad mähkmed nii nais- kui meessoost kasutajale. Mähkmed on asendamatud abivahendid voodihaige, dementsed või puudega inimese kodusel hooldamisel. Voodi, (tugi)toolide ja diivani kaitseks ning protseduuride läbiviimiseks on olemas imavad aluslinad. Naha hooldamiseks on olemas lai valik tooteid – pesuvahendid, niisutavad kreemid ja kaitsekreemid.

Mähkmete valimisel lähtutakse uriinipidamatus raskusastmest ning õige toote kasutamine lihtsustab isikliku hügieeni säilitamist nii hooldatava kui ka hooldaja seisukohast. Õigesti valitud pidamatus hooldusvahendid on lekkekindlad, mugavad kasutada, tagavad kuiva voodi ja abivahendite säästliku kasutamise. Kvaliteetse hoolduse tagamiseks on soovitatav mähet vahetada vähemalt iga 8 tunni tagant. Seega peaks ööpäevas piisama kolmest mähkmeest. Siiski võib ette tulla olukordi,

kui vahetada on vaja tihemini. Hooldatava väarikuse säilimiseks on kõige olulisem individuaalne lähenemine pidamatus hooldusele.

Kasutades tänapäevaseid vahendeid pidamatus inimese hooldamisel, säilib hooldatava elukvaliteet ning väheneb hooldaja töökoormus. Ühtlasi tagab õige ja kvaliteetne mähe selle, et hooldatava eluruumidest kaob ebameeldiv uriinilõhn.

TENA tootesari on loodud spetsiaalselt uriinipidamatus hoolduseks ja on kogu maailmas väga hinnatud. TENA tootevalikus on kõik vajalik: sidemed, mähkmed, voodikaitselinad ja nahahooldusvahendid. TENA toodete täiustamiseks teeme pidevalt koostööd nii tarbijate kui hooldustöötajatega. Tänu sellele saame tagada toodete kõrge kvaliteedi, kasutuse säästlikkuse ja mugavuse.

Raske pidamatus hooldusvahendeid saab osta abivahendifirmadest (Inkotuba, ITAK), väiksem valik on saadaval apteekides. Lisateavet leiab kodulehtedel www.kuivaks.ee ja www.TENA.ee.

MART REINIKU KOOL JA TALLINNA PRANTSUSE LÜTSEUM TEGID PUUTEPUNKTIDELE KINGITUSE

VAHETULT ENNE PÜHI POT-SATAS TOIMETUSE KIRJAKASTI TEADE, ET MART REINIKU KOOLI 7.A KLASS OLI OTSUSTANUD TÄNAVU OMAVAHEL TEHTAVAD JÕULUKINGID ÄRA JÄTTA JA SELLE RAHA HOOPIS PUUTEPUNKTIDELE ANNETADA.

„Me väga loodame, et saate jätkata saadetega ja ajakirjaga ning et kunagi saabuvad kergemad ajad neile, kelle nimel seda teete,” edastas toimetusele Tartu koolilaste jõulusoovid nende klassijuhataja Karolina Antons.

Me jääme päris tummaks. Teismelised inimesed, kust neil nüüd äkki selline mõte? Õpetaja aga selgitas: „Vaatasime koos lastega „Puutepunkti” saadet, mis jutustas Annest ja tema 15-aastasest sügava puudega voodis lamavast pojast Peetrist. Las-

tele läks see vaatamine sügavalt hinge, Peeter on ju nende eakaaslane, aga ta pole päevagi koolis käinud, sest puudub transport ja ta kodukohas polegi õieti kooli nii raskest seisundis lapse jaoks.” Koos uuriti ka ajakirju. Nii sündiski noortel mõte teha seekord jõulukungitus hoopis Puutepunktide lugejale. „Nad on kindlasti alles selle teema mõistmise alguses. Aga ma loodan, et üks on nüüd vähemalt avatud,” rõõmutab nende õpetaja.

Meie ajakiri, muide, käib ligi 70 tavakooli üle Eesti.

Süda sellest vahejuhtumist soe, leidsime aastavahetuse eel toimetuse postkastist veel ühe teate. „Tallinna prantsuse lütseumis toimub igal

aastal jõuluveerandi viimasel nädalal heategevuslik jõulukohvik. Õpilased toovad isetehtud küpsetisi, kool ostab glögi. Kogu kohviku teenitud raha annetatakse abivajajatele. Sel aastal otsustasid lütseumlased teha annetuse teie ajakirjale. Terve nädala olid laudadel ka Puutepunktid, mida kohvikul külastajad sirvisid,” teatas meile kooli huvijuht Kristiina Kapper.

Me oleme väga liigutatud sellest, et tavakoolides on meie saateid, ajakirja ja puuetega inimeste teemat märgatud. Kallid lugejad, Puutepunktide jaanuarinumber jõuab teie postkasti Mart Reiniku kooli ja Tallinna prantsuse lütseumi koolilaste annetuse toel! **Tiina Kangro**

LAURI LEESI: SÜDA ON MEIL ÕIGE KOHA PEAL

Prantsuse lütseumis pole küll puuetega lapsi selle sõna otseses mõttes – õppekoormus on väga suur ja praegu pole me mõelnud sellele, kas kooliprogrammi annaks kohandada ka näiteks lihtsustatud õppekava jaoks –, aga seda võin ma küll kinnitada, et meie koolipere eripära on väga suur sallivus. Meie koolis on lapsi erineva nahavärviga, väga erinevate koduste keelte ja kultuuritaustaga.

FOTO: AVE MARIA MÖISTLIK

Me hindame eripärasusi ja ega me ei käi maailmas ringi kinniste silmadega.

Ise olen ma puute teemaga väga lähedalt seotud, sest mu lihase venna poeg vigastas aastaid tagasi vette hüpates selgroogu ja on sestpeale halvatud. Tean kõike seda väga täpselt, mis niisugusel puhul on.

Ka meie kooli töötajatel on pereliikmeid, kes on puudega. Meie kollektiivis on inimene, kes hooldab väga raske puudega, lamavat last. Need teemad ei ole meile võõrad. Saatke kindlasti meile oma ajakirja ka edaspidi.

Lauri Leesi

TALLINNA PRANTSUSE LÜTSEUMI DIREKTOR

☀ Käesoleva aasta 1. jaanuarist õnnestus meil lülitada MTÜ Puutepunktid riiklikku tulumaksusoodustusega mittetulundusühingute ja sihtasutuste nimekirja. See tähendab, et ajakirjale Puutepunktid tehtavad annetused on nüüdsest maksuvabad tulumaksuseaduses sätestatud piirmäärade ulatuses nii ettevõtetele kui ka eraisikutele.

☀ Eraisikud, kes tahavad oma annetustelt järgmisel aastal tuludeklaratsiooni tehes tulumaksuosa tagasi saada, peaksid meile teatama annetaja isikukoodi.

JÕULUKUU TÕI REKORDARVU TOETAJAJD. TUHAT TÄNU KÕIGILE!

Seekordse ajakirja väljaandmist toetasite teie: Katrin Helandi, Raii Veski, Heidi Öövel, Ksenia Haavistu, Linda Kask, Virve Kaasik, Vello Tulev, Reet Jepisova, Tõnis Ritson, Mall Idavain, Merly Paltser, Rutt Juhkam, Marika Popp, Ragne Kärner-Neevits, Ülle Alt, Heinar Kannela, Aleksander Nukka, Kadi Ojaku, Chris-Helin Loik, Külli

Sarapuu, Marje Niit, Katrin Pekri, Eduard Välja, Külli Kaljapulk, Agnes Valgiste, Kristin Johannes, Maria Sults, Kristi-Isabella Kaldoja, Silvi Jänes, Maria Praats, Merike Spiegel, Marko Lehiste, Ülle Väina, Kadri Kiis, Kristel Palts, Ivar Männamaa, Eveli Verev, Etti Ande, Karl Ingermann, Raiko Melliste, Rita Kaasik, Merle Sumil-Laanemaa, Katy Esula,

Kristi Mutso, Renee Kukk, Ülle Urbanik, Rika Joala, Aivar Päriljõe, Eva Grigor, Leelo Märtns, Liina Reinart, Helle Borissov, Paul Liiv, Silja ja Liina Aavik, Marina Kogerman, Taissa Saat, Heldi Käär, Krista Ein, Leila Lahtvee, Kristiina Alliksaar ja kaks anonüümseks jääda soovinud annetajat. Ajakirja toetasid ka Perearst Mall Lepiskoo OÜ ja MTÜ

Saaremaa Puuetega Inimeste Koda ning riigikogu liikmed Helmen Kütt ja Kajar Lember. Teie toetusest kogunes seekord 1089 eurot! Kahe kooli annetustest lisandus sellele 844,50 eurot.

Olge te kõik tänatud kaasa aitamast meie ühisele ettevõtmisele, mis loodetavasti muudab vähehaaval ka maailma.

Osa lugusid selles ajakirjas on valminud SA Dharma Luiga Fondi stipendiumi toel

Ajakirja väljaandmist toetavad ka

V: E: D: U: R: E: E

**Kui saad aidata.
Või kui tead
kedagi, kes saab:
MTÜ Puutepunktid
a/a 221053907379**

Tähelepanu! „Puutepunkt“ nüüd ETV-s pühapäeval kell 17.30

(kordus teisipäeval kell 12.55 ja laupäeval kell 9)

Uuri lisa-
materjale
kodulehel
www.vedur.ee

Sealt saad
tellida ka
Puutepunktide
ajakirja, kui see
veel sinu post-
kasti ei käi

„Puutepunkti“
sõprade klubi
ootab sind
Facebookis

TÜ Kliinikumi Lastefond on toeks raske ja sügava puudega lastele

Kui vajad abi või tuge, uuri Tartu Ülikooli Kliinikumi Lastefondi taotlusvorme ja toetuse taotlemise tingimusi veebilehelt www.lastefond.ee/abivajajale.

Veel kestab kampaania, mille käigus kogutakse annetusi funktsionaalvoodite ostuks sügavate liitpuuetega lastele. Kui ka sinu lapsel oleks sellist voodit tarvis, võta ühendust meiliaadressil info@lastefond.ee.

Meid teeb rõõmsaks, kui näeme rõõmu teie silmis!

